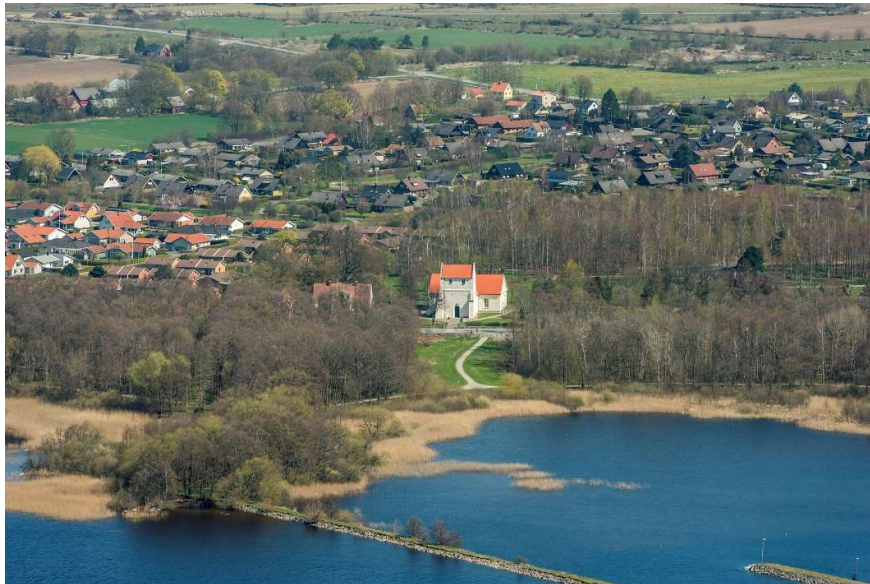

Ivetofta kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2020-12-02

Regionmuseet i Skåne

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Omslagsbild: Flygbild över Ivetofta kyrka från Ivösjön i väster, år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Ivetofta kyrka med romansket västtorn och långhus och korsarmar uppförda på 1850-talet. Bilden är tagen från sydväst.

Ivetofta kyrka

Bromölla pastorat, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift, Ivetofta socken, fastighetsbeteckning Bromölla 11:51, Bromölla kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Ivetofta kyrka ligger vid Ivösjöns västra strand. Det historiska kartmaterialet visar att bebyggelsen i kyrkbyn främst var koncentrerad norr om kyrkan, i området mellan Ivösjön och Levräsjöns södra del. Kyrkan, prästgården och klockargården låg med ett litet avstånd söder om den övriga bebyggelsen. Fornlämningssmiljön i trakten är rik och komplex och vittnar om områdets gynnsamma förutsättningar för bosättning. I kyrkans närområde finns flera boplatser, gravar, gravfält och lösfynd som daterats från ca 3 300 f.kr, alltså yngre stenålder, fram till vikingatid. Fynden har sin tyngdpunkt i brons- och järnålder. Området kring Ivösjön visar på en tidig bebyggelseetablering där dalgångar, stränder och åar varit prioriterade eftersom de gett möjligheten att färdas längs vattenvägarna.

Ortnamnet Ivetofta är belagt i skrift för första gången 1319, då skrivet *Ywatoftte*. Förleden härleds till ett äldre namn på Ivösjön, vars förled sägs kunna härledas till *Iwi* med betydelsen idegran. Efterleden innehåller ordet *toft* som är en sidoförm till

tomt, och som ofta anses representera vikingatida bebyggelseetablering i betydelsen ”enskild mark med hus, hustomt”. Det äldsta skriftliga belägget från 1319 är ett dokument om pantsättning av huvudgården Gyortelykke tillsammans med alla gårdar och tofter i socknen.

Ivetofta kyrkas predikstol, dopfont, altartavla och herrskapsbänkar ska vara skänkta av dåvarande ägaren av Årups gods, Sophia Brahe. År 1587 skänkte den danske kungen, Fredrik II, godset till den unga Sophia Brahe som var dotter till det danska riksrådet Otte Brahe och Beate Bille, vilka tillhörde Danmarks mest inflytelserika adelsätter. Sophia Brahe en för tiden ovanlig kvinna; autodidakt astronom, astrolog, hortonom och genealog och utgjorde en del i det intellektuella sällskapet kring sin äldre bror, Tycho Brahe. Herrskapsbänkarna i kyrkan bär adelsvapen från Sophia Brahes två främsta anor; släkterna Bille och Brahe. I vapenhuset vittnar hennes egen gravhäll om hennes planer att bli begravd i kyrkan. I Prästrelationerna från 1667 omnämns Sophia Brahes gravvård i Ivetofta kyrka ”... här ligger begravnen en adelsjungfru vid namn Sofia Brahe, som lät uppbygga Årups gård och där bodde och dog. Der ligger över samma jungfrus lik en skön sten varpå är uthuggen hennes 16 anor på både fadernet och mödernet.” Denna betraktelse skrevs ca 20 år efter Sophias död. Dagens källor förmedlar att hon var gift två gånger, hade en son, reste över Europa och var en mycket engagerad genealog – vilket troligen kan kopplas till det faktum att gravhällen återger hennes anor. Det finns olika uppgifter om när Sophia Brahe dog, både åren 1621 och 1643 anges. En del källor säger att hon gravsattes i Torrlösa kyrka av sin son, andra att hon på egen begäran gravsattes i den då nya Heliga Trefaldighetskyrkan i Kristianstad. Det är dock klart att hon inte begravdes i Ivetofta kyrka där gravhällen ännu saknar ett dödsdatum. Under en kort tid på 1600-talet, mellan 1682 och 1693, var Ivetofta annexförsamling i Trolle-Ljungby och Ivetofta pastorat.

På 1870-talet sänktes Ivösjön avsevärt för att skapa mer odlingsbar mark. Kyrkan, som tidigare låg invid stranden, hamnade nu ett par hundra meter upp på land. Under 1960-talet sänktes sjön ytterligare. Norr om kyrkan och kyrkogården breder sentida bostadsområden ut sig, söder om kyrkogården ligger bland annat Ivetofta gamla skola och en bebyggelse av blandad ålder. Österut finns ett grönområde och ett mindre skogsparti. Under sista halvan av 1800-talet ledde industrialiseringen, bland annat Ifö kaolin- och chamottefabrik, till att det gamla sockencentrat i Ivetofta hamnade i skuggan av den framväxande bruksorten Bromölla med vilken den idag är sammanväxt.

Kyrkan från nordost. Den lägre byggnaden med pulpettak byggdes på 1950-talet och rymmer sakristia.

Kyrkobyggnad

Ivetofta kyrka förmodas vara byggd under sent 1100-tal eller tidigt 1200-tal. Kyrkan bestod ursprungligen av långhus, kor och absid och nära därefter med ett brett västtorn. En planritning över kyrkan från 1800-talets mitt visar att kyrkan hade en nordlig korsarm och ett vapenhus vid sydporten. Sydporten har troligtvis varit huvudingång, ingen ingång fanns genom tornet, däremot fanns en invändig genomgång till tornet i långhusets sydvästra del. Omfattningen till denna kan ses via trapphuset vilket man idag når från utsidan. Enligt ritningen var tornets bottenvåning inrett med kyrkbänkar och öppen mot kyrkorummet. Korsarmen ska ha tillkommit 1754 och enligt uppgift ha haft en läktare, liksom det ska ha funnits en läktare i västra delen av kyrkan. Arkeologiska undersökningar och murverksdokumentationer har visat att tornet är uppfört i tuktad marksten, med profilerad sandstenssockel och kvaderhuggna hörnkedjor. Hörnkedjorna har vid någon tidpunkt varit avfärgade i blågrå kulör, sannolikt med kimrökspigment. Tornets bottenvåning har varit täckt av ett tunnvalv och åt norr har det möjligtvis funnits ett fönster ungefär i höjd med första bjälklaget. Det finns inslag av tegel i tornets murverk, både i trapploppet och i delar av vägglivet. Tornets trappstegsgavlar är likaså murade i tegel och har antagits vara senare påmurade. Inga spår efter en emporvåning har upptäckts. Tornets stråvpelare är uppförda på 1800-talet.

1854 revs större delen av kyrkan för att tillgodose utrymme för den växande församlingen. Tornet och delar av långhusmurarna bevarades och inkorporerades i den nya kyrkan som stod klar 1856. Under ledning av C G Brunius fogades ett långhus med symmetriskt placerade korsarmar och ett femsidigt, absidalt kor till det kvarstående tornet. Den medeltida kyrkans östra utsträckning gick ungefär i linje med dagens korsarmars östra murar. Ny huvudingång till kyrkan gjordes vid ombyggnaden i tornets västra sida, men ingångar fanns också i korsarmarnas gavlar.

Fotografier från sekelskiftet 1900 visar att fönster- och dörröppningar, listverk samt putsornament på långhusets och korsarmarnas fasader var avfärgade i en kontrasterande mörk kulör till kyrkans i övrigt ljusa fasader. Alternativt kan det som ser ut som en mörk kulör vara oputsat tegel. 1906–1907 moderniserades koret. Ett skrank som tidigare avskärmat den östra delen av absiden togs bort. Korfönstren försågs med glasmålningar av Stockholms glasmåleri. Flera av kyrkans inventarier från 1600-talet återfördes till kyrkan efter att ha förvarats i sädesmagasinet på Årups gård sedan 1850-talets ombyggnation. Predikstolen renoverades, en ny altarring tillkom och kyrkan fick ett nytt orgelverk med tillhörande fasad samt en ny barriär till orgelläktaren. Under 2000-talet har altarprydnaden från 1856 fått en plats i kyrkans vapenhus.

Under 1950-talet genomgick kyrkan en stor renovering under ledning av Domkyrkoarkitekt Eiler Graebe. Golvet bröts upp för att en ny undergjutning av betong till tegelgolvet skulle göras. I samband med detta återfanns delar av grundmurarna efter den medeltida kyrkans kor och sydportalens inre omfattning återfanns. Öster om portalen fanns spår av kalkmålningar som daterades till senmedeltid. En sakristia byggdes till i vinkeln mellan norra korsarmen och absiden. Bänkkvarterens trägolv byttes ut och höjdes. I absiden lades ett kalkstensgolv. Bänkarna moderniserades genom att sittyorna skålades och ryggstöden fick en bakåtlutning. Kyrkan målades in- och utvändigt. En ny orgel tillverkades av Fredriksborg orgelbyggeri i Hilleröd. Huvudorgeln placerades på läktaren och ryggpositivet inkorporerades med läktarbarriären.

Under 1900-talet och möjligen även 2000-talet har bänkar successivt tagits bort framför koret så att en stor öppen golvyta tillskapats här. Under 1970-talet kortades bänkraderna i norra korsarmen under ledning av civilingenjör Bo Hjerzell. Delar av den södra långhusmuren frilades från puts och en del av det medeltida murverket blottades. Sydportalens dokumenterades och nu återfanns även utvändiga målningensfragment i blått och rött kring portalomfattningen.

1992 gjordes en tillbyggnad i vinkeln mellan södra korsarmen och absiden, symmetrisk i förhållande till sakristian. Golvet sänktes i altarringen. Altaruppsatsen flyttades fram, västerut, så att plats tillskapades för ett textilskåp bakom altaret.

Exteriör

Ivetofta kyrka utgörs av långhus med symmetriska korsarmar, ett femsidigt absidi-alt kor samt ett medeltida, brett västtorn. Hela byggnaden är putsad med spritputs och avfärgad i en gräddvit kulör. Kring fönster och dörrar samt i korsarmarnas gavelfält är putsen slät. Delar av byggnaden har en oregelbunden, något utskjutande sockel målad i grå kulör.

Mot takfoten har långhus, korsarmar och absid enkla utkragande listverk murade i tre språng. Korsarmarnas gavelfält har rundbågsfriser längs taksägget och djupa trepassformade blinderingar som omger två rundbågiga fönster. Kyrkans fönster är rundbågiga med omfattningar murade av tegel i tre språng. Dessa har fyra kvadratiska, småspröjsade lufter samt en lunettformad övre luft med mjukt böjda spröjsar. Fönstren har mittpost och dubbla tvärposter. Absidens spetsbågiga fönster har fönsterbågar av gråmålat järn. I korsarmarnas gavelpartier finns parställda, små-spröjsade och rundbågiga fönster i nischer med murade mittposter. Samtliga fönstersnickerier är gråmålade.

Pardörrar finns centralt i rundbågiga muröppningar i norra och södra korsarmarnas gavelpartier. De omges av trepassformade omfattningar i två språng. I absiden är fönstren svagt spetsbågiga. Fönsterbänkarna är av kalksten. I öster finns spår av en igensatt dörröppning. Öster om korsarmarna finns på ömse sidor om absiden symmetriska tillbyggnader som rymmer sakristia respektive samlingssal. Dessa delar har pulpettak och mindre, rakslutna fönster med två bågar, samt moderna dörrar i rakslutna muröppningar. Kyrkan har tegeltäckta sadeltak. Över absiden är taket brutet för att följa murens femsidiga utformning.

Tornet har kraftiga murar av gråsten. I hörnen åt väster och norr finns kraftiga, tegeltäckta stödmurar varav den norra snarast är utformad som en stöpelare. Uppgång till tornet finns på södra fasaden via en smal, stickbågeformad muröppning. En trappa med sättsteg av kalkstenhällar leder upp till dörren som är klädd med liggande profilerade brädor. Trappan har kompletterats med ett block av svart granit. Smala, lodräta ljusinsläpp finns längsmed trapplivet samt under klockvåningen. Under klockvåningen finns en fint detaljerad och ovanlig rundbågsfris på samtliga fasader utom den östra. Ovanför frisen smalnar murverket av. I det nordvästra hörnet är murverket synbart tjockare kring hörnkedjan med en oregelbunden brytning mot västra fasaden. Söder om det tjockare murpartiet har fasaden ett tvåskifts

Utblick över kyrkorummet från läktaren i västra delen av långhuset.

listverk mot takfoten. Likaså på östra fasaden. Klockvåningen har kolonettförsedda, rundbågiga öppningar med tegelklädda solbänkar åt öster, norr och väster. Kolonetterna har tärningskapital. I söder är endast en rundbågig muröppning utan kolonnett. Trappstegsgavlar med spetsbågiga nischer vetter mot söder och norr. Synliga drag- och ankarjärn finns i höjd med rundbågsfrisen och klockvåningen. Kyrkans huvudentré ryms i en rundbågig muröppning omgiven av en mjukt treklöverformad spetsbågig omfattning i två språng. De dubbla dörrbladen är klädda med grönmålad panel, dekorativt utformad i rombiska mönster. I tympanonfältet ovan dörren finns ett överljus med sirligt utformade träspröjsar.

Interiör

Kyrkans huvudingång är belägen i väster, i tornets bottenvåning. Entréhallens, eller vapenhusets, väggar och tak är slätputsade och vitmålade. Golvet är belagt med rött tegel. Mot långhuset finns en bred valvbåge som upptar större delen av vapenhusets östra vägg. Dörren till kyrkorummet är en dubbel ockrafärgad fyllningsdörr med tympanonparti med liggande brädor. Söder om denna är Sophia Brahes gravhäll monterad på väggen. Vapenhuset är möblerat för kyrkkaffe och andra sammankomster med bänkar längs kortväggarna och den västra väggen samt bord och stolar. På norra väggen har altarkorset från kyrkans altaruppsats från 1800-talet monterats på väggen.

Kyrkorummet utgörs av långhus och korsarmar åt norr och söder samt ett absidalt kor. Samtliga delar täcks av två tunnvalv som möts över långhusets främre del. Både väggar och tak är slätputsade och vitkalkade. Undantaget gavelväggarna och absiden löper ett profilerat gråmålat listverk längs med mötet mellan mur och tunnvalv. I korsarmarna finns gråmålad bröstningspanel med spegelfyllningar. Golven är belagda med rött tegel; kvadratiska i mittgången och rektangulära i övrigt. I absiden är golvet upphöjt och belagt med kalkstensplattor. Långhus och korsarmar är möblerade med två bänkkvarter vardera. Framför bänkkvarteren står stolar klädda i rött skinn. Framför koret är en stor, öppen golvyta med en flygel i norra delen.

I koret är golvet höjt med ett steg i förhållande till långhuset, likaså inom altarringen. I norr finns en dörr till sakristian och åt öster finns tre spetsbågiga fönster med glasmålningar. Mitt i koret står altaret med altarpopsatsen och altarringen. Vid korets norra sida är predikstolen placerad och i söder dopfunten. Under predikstolen finns en gravhäll i golvet som flyttats från sin ursprungliga plats. Gravhällen sägs tillhöra kyrkoherde Jens Svendsen som verkade under 1600-talet. Längs samma vägg, i norra korsarmen, finns platsbyggd textilförvaring i form av träskåp målade i samma grå kulör som bänkinredningen. Söder om koret finns en psalmnummertavla och kororgel, samt ingång till ett samtalsrum.

Båda korsarmarna har entréer med vindfång i gavlarna. Ytterportarna har dubbla dörrblad av stående, gråmålade brädor och svartmålade beslag, vindfångets dörrar är spegelindelade och gråmålade.

I västra delen av långhuset finns en orgelläktare i klassicerande stil som vilar på tolv marmorerade pelare med förgyllda detaljer i kapitälerna. Läktarbarriären med marmorerade fyllningar, vilar på ett profilerat listverk. I dess mitt bryter orgelns påkostat utformade ryggpostiv av, och ekar utformningen av den stora och pampiga orgelfronten. En läktarunderbyggnad rymmer RWC i norr och döljer trappan till läktaren i söder. Under läktaren finns utrymme för vaktmästare samt en andaktsplats för kontemplation med ett ljusträd av svartmålat järnsmide.

På norra korsarmens gavelvägg finns en stor vävnad i damastteknik av Folke Isaksson. Motiven är hämtade från den bibliska historien. Utöver denna pryds väggarna av ljusplåtar i mässing.

Tornet och vinden nås från en liten, rundbågig muröppning i tornets södra fasad. Direkt innanför dörren finns en igensatt öppning som har gått till kyrkorummet. Öppningen, igensatt med både marksten och tegel i kalkbruk, har välhuggna kvadrar som formar en rundbåge. Trapploppet börjar väster om ingången och löper

Kyrkans orgelläktare är från 1850-talet. Läktarfronten och orgelfasaden tillkom vid 1906 års renovering och ryggpositivet i läktarfronten tillkom på 1950-talet.

längs tornets södra mur. Tornet har två våningar utöver bottenvåningen (första våningen). Trappan är murad av olika stora markstenar. I muren finns partier med tegel som kan vara ursprungliga. Vid andra våningsplan har södra delen av tornet med trappan sannolikt varit avskild från tornrummet med en murad vägg. Väggen är numera raserad och våningens murverk är synligt. Murverket är bredare nedtill på väggen, vilket kan vara spår efter det tunnvalv som tidigare täckte vapenhuset i tornets bottenvåning. Partier med tegel förekommer även här. I norra väggen finns en murad rundbåge i muren under vilken det, enligt vård- och underhållsplanen, ska finnas ett igensatt fönster. Den tredje våningen rymmer klockbocken av furu. I murverket finns urtag som kan ha varit avsedda för en äldre klockupphängning. Vid murkrönet är bjälklaget av ek och mycket kraftigt. Takstolarna är medeltida och uppbyggda med saxsparrar av ek. Urtag visar att takstolarna vid något tillfälle ändrats om. Vinden över långhuset har taklag av furu och isolering på tunnvalvens översida.

Inredning och inventarier

Kyrkans **altare** är ett blockaltare, murat av tegel med altarskiva och sockel av kalksten.

Altaruppsatsen är sannolikt tillverkad av träsnidaren Hans Kock som medverkade vid uppförandet av Heliga Trefaldighets kyrka i Kristianstad. Det daterar uppsatsen till 1600-talets första decennier. Altaruppsatsen är troligtvis gjord av ek, polykromt bemålad och uppbyggd av tre horisontella skikt. Det undre skiktet, predellan, har ett textfält på svart botten, omgiven av konsoler med änglahuvuden som bär upp ett listverk. Det andra skiktet utgörs av huvudmotivet vilket är en snidad återgivning av *Nattvarden*. På var sida flankeras detta av skulpturer av två evangelister som förkroppsligade kolonner samt broskverksornamentik med putti. Det övre partiet av altaruppsatsen utgörs av ett listverk med textfält som bär upp ett krönande gavelmotiv med en skulptur av Jesus Kristus, samt på var sida om honom ytterligare två skulpturer. Överst finns ännu ett textfält med texten *Salvator Mundi*. På baksytetcket sitter halvkolonner som kan höra till en äldre bänkinredning.

Altarringen är femsidig, i likhet med absiden. Varje sida har fem svarvade balusterdockor och skiljs åt av marmorerade, heltäckande hörnbräddor. Överliggaren är lätt profilerad och målad i blågrå kulör, liksom sockeln. Knäfallet är klätt med rött skinn.

Predikstolen med trappa, dörrparti och baldakin är av snidat trä med polykrom bemålning. Delar av predikstolen, däribland trappan och foten, byggdes om kring 1907 efter ritningar av arkitekt Gustaf Lindgren. Predikstolen, dörren och baldakinen ska ha finansierats av Sophia Brahe, sannolikt i samma skede som altaruppsatsen, dopfunten och bänkarna, under de första decennierna av 1600-talet. Dörren till predikstolen har två speglar som ramas in av rundbågar med flätbandsornamentik. Dörren är blåmålad och har ålderdomliga smidesgångjärn samt låsklyka. Dörrömfattningen kannelerade halvkolonner med joniska kapitäl som bär upp ett gavestycke med tempelmotiv. Trappans barriär har fyra bild- och textfält, åtskilda av halvkolonner. Fyllningarna i såväl dörrpartiet som trappans barriär är målade med blomstermotiv på ljus blå botten och är troligtvis relativt sent tillkomna. Korgen har fem sidor med en tvärt avsmalnande undersida som vilar på en flerkantig pelare. Korgens sidor är åtskilda av kolonnetter, med olika snidade bildmotiv omgivna av rundbågiga flätbandsramar. Det övre listverket har textfält på latin. Baldakinen är femsidig, med en längre sida mot väggen. Ett listverk med textfält på latin, bär upp fialer och gavelfält med putti och adelsvapen för släkterna Bille och Brahe. En uppgift gör gällande att ett porträtt av Sophia Brahe funnits på baldakinen, placerat så att hon blickade ut över kyrkorummet. Det är möjligt att ett av gavelfälten varit försett med en sådan målning. Undersidan av baldakinen är indelad i sju fält av trälistor. Från dess mitt är en förgylld duva nedpendlad.

Dopfunten är daterad till 1600-tal och består av snidad ek med polykrom bemålning. Funten har en kolonnfot omgiven av sex volutformade ben. Cuppan är tillika sexsidig med uppåt utkragande sidor. Den sida som står mot väggen är odekorerad medan övriga har snidade dekorativa motiv. Cuppan har en överliggare och ett profilerat listverk kring platsen för dopfatet. Anses vara beställd av Sophia Brahe under tidigt 1600-tal. Funten har stora likheter med dopfunten i Gualövs kyrka.

Dopfuntsbaldakinen hänger på en järnkrok från absidens södra vägg. Den är, liksom dopfunten, sexsidig. Ett listverk med textfält på latin bär upp den avsmalnande baldakinen. Ovan listverket pryds baldakinen av fialer och triangulära gavelfält. Från baldakinens undersida är en förgylld duva nedpendlad.

Bänkinredningen består av sex slutna kvarter, två i långhuset och två i vardera korsarmen. De slutna kvarteren har spegelförsedda fronter med samma utformning som bänkdörrarna: gråmålat ramverk med marmorerade fyllningar i beige kulörer och en smal ram i blågrå kulör. Invändigt är sittbänkar och dörrar målade i röd kulör. Bänkinredningen står på lätt förhöjda golv av furu.

De två främre bänkraderna i långhuset är herrskapsbänkar med dörrar och sidostycken från 1600-talet. Bänkdörrarna har fyllningar med flätbandsramar och kröns av triangulära tempelgavlar. Sidostyckena är dekorerade med halvkolonner med kannelyrer och beslagsornamentik upptill, stående på en hög sockel. De kröns av släkterna Brahes och Billes adliga vapen. Smidesgångjärnen är ålderdomliga och svartmålade. Bänkdörrarnas speglar har samma sorts blomsterbemålning som återfinns på predikstolens dörr och trappa, samt på golvuret i absiden. Även bänkdörrarna i raden bakom herrskapsbänkarna har en mer påkostad utformning med speglar som 1952 försågs med följande text ”*Vid 1600-talets början antages Jungfru Sophia Brahe till Årup (†1621) ha bekostat korets utsmyckning med altartavla, predikstol och dopfun*”. På motsvarande bänk i södra kvarteret står ”*Dessa herrskapsbänkar från 1600-talets början – såväl som predikstolens baldakin äro prydda med danska adelsätternas Billes och Brahes vapensköldar*”. Enligt kyrkans underhållsplan ska bänkarna vara från 1600-talet. Det är dock möjligt att större delen av inredningen nyttillverkades i samband med den stora ombyggnaden av kyrkan under 1850-talet. Under 1950-talet byttes trägolven i bänkkvarteren ut och sittbänkarna moderniserades. Under 1970-talet kortades bänkarna i södra korsarmen.

Kyrkans **orgel** är tillverkad av Fredriksborgs Orgelbyggeri i Hilleröd. Orgelhuset är av gråmålat trä, smalare kring spelbordet och kragar ut kring piporna. Fasaden har tillhört en tidigare orgel och kom till kyrkan vid renoveringen 1906–1907.

Tornets takstol och det övre bjälklaget är utförda i ek. Detta är den äldsta delen av kyrkans takkonstruktion och bör dateras med dendrokronologi. Urtag i takstolarnas delar visar på att de ändrats eller kompletterats. I den nedre delen av bilden syns klockbocken av fur, sannolikt från 1800-talet.

Ryggpositivet tillkom på 1950-talet. Orgelfasaden och ryggpositivet är båda indelade i fem lodräta fält med orgelpipor. Grundkulören är grå med ljus blå, röda och förgyllda detaljer.

Kyrkans **storklocka** är omgjuten år 1829 av Johan Fries i Kristianstad. **Lillklockan** är gjuten av ME Ohlsson i Ystad 1969.

Kyrkogård

Kyrkan ligger på kyrkogårdens norra del med en ursprunglig gräns mot prästgården i norr. Kyrkogårdens västra gräns har gått längsmed landsvägen och, enligt karta från 1855, låg strandlinjen före 1800-talets sjösänkning på andra sidan denna. Kyrkogården utgjorde fram till 1855 en rektangel med långsidorna längsmed kyrkobyggnaden. Detta år fördubblades kyrkogårdens omfattning åt söder, och en liten bit åt öster, på mark som tillhörde prästgården. Kartmaterial visar att kyrkogården omgavs av en trädkrans och att ett litet rektangulärt parti i dess nordöstra hörn tillhörde prästgården. Både mur och trädkrans förefaller ha anpassats till denna avvikelse. På 1870-talet utvidgades kyrkogården ännu en gång. På 1890-talet anlades en fristående kyrkogård något söder om den då befintliga på mark som tillhörde prästgården och byns allmänning. Här påbörjades försäljning av gravplatser och man frångick varvsbegravningen. Under 1900-talet har kyrkogården ianspråktagit hela utrymmet mellan dessa delar.

Dagens kyrkogård upptar ett stort område och karaktäriseras till stor del av en rik och omväxlande trädmiljö, och en kontrasterande, öppen och obevuxen gräsyta i öster. Huvudingången till kyrkogården är mitt framför kyrkans entré i nordvästra delen av kyrkogården. Entrén markeras av kraftiga murade pelare med järngrindar. Gången fram till kyrkan är lagd med gatsten. Mot kyrkvägen i väster finns ytterligare två entréer. Här avgränsas kyrkogården av en låg stödmur, partiellt bevuxen med en klippt häck. På båda sidor om de nordligare delarna av kyrkogården finns en trädkrans av lind. Kring den södra kyrkogården som anlades på 1890-talet är trädkransen av kastanj. På södra delen av kyrkogården finns ekonomibyggnader och ett begravningskapell.

Byggnader på kyrkotomten

1980 byggdes och invigdes Uppståndelsens kapell på kyrkogårdens östra del efter ritningar av Hans Sjöström vid Arkitektgården. Kapellet är byggt i ett plan med ytterväggar som är delvis vita och slätputsade men även klädda med brun, stående träpanel. Byggnaden rymmer flera funktioner, varav själva kyrkorummets har en högre takhöjd än övriga och särskiljer sig därmed redan i exteriören. Söder om kyrkan finns ett bårhus i form av en gravhög med kopparportar.

Karaktärisering

De omfattande forntida fynden i området vittnar om en bebyggelsekontinuitet av vilken 1100-talskyrkan utgör en del. Närheten till sjön påminner om vikten av vattenvägarna och hur sjöar och åar utgjorde en infrastruktur som möjliggjorde förflyttning. De breda västtornen i Skåne, liksom det i Ivetofta kyrka, har bland annat förklarats vara symboler för profan eller kyrklig makt. I Skåne finns tjugoen kyrkor med rektangulära torn som är bredare än långhuset. Av dessa är endast fem uppförda efter själva kyrkobyggnaden, ett av dessa är tornet i Ivetofta. Tornet bidrar till kyrkans romanska och medeltida karaktär med sina proportioner och den fint formade rundbågsfrisen i höjd med klockvåningen, ljudluckornas kolonner och tornets taklag. I tornets murverk finns möjligtvis fler ledtrådar kring byggnadens äldsta historia. I övrigt är kyrkan uppförd vid 1800-talets mitt med tidstypisk mönstermurning och möjligtvis oputsade tegelomfattningar. Inbäddad i den till stora delar frodiga och trädrika kyrkogården är kyrkan en historisk nod i landskapet och bidrar till platsens karaktär.

Interiört är kyrkorummets moderniserat och närapå spartanskt. Rumsvolymen och den ljusa färgsättningen, liksom stora öppna ytor i frånvaro av bänkar är en del av kyrkorummets karaktär. De till kyrkan återförda 1600-talsinventarierna bidrar på

ett kompletterande sätt med historiska ledtrådar om adelns storhetstid och hur detta kunde uttrycka sig i sockenkyrkorna. Liksom med konsthistoriska referenser.

Att tänka på

- Tornets murverk och taklag, intilliggande fornlämningar och ålderdomliga källor ger tillsammans ledtrådar till kyrkans och socknens äldsta historia.
- En dendrokronologisk datering av taklaget över tornet skulle kunna bidra med ny kunskap om tornets ålder och utveckling.
- Predikstol, dopfunt, altaruppsats och herrskapsbänkar vittnar om en epok i sockenkyrkans historia. De har både hantverksmässiga och historiska värden. På ett av predikstolens gavelpartier kan det finnas ett övermålat porträtt av Sophia Brahe, något att bära med sig i tankarna inför framtida konservatorsinsatser.
- Kyrkan bär spår från flera tidsperioder interiört. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.
- Kyrkans många historiska spår kan lätt komma i skymundan av moderna tillägg till kyrkorum, vapenhus och sakristia. Genom att samordna dessa, till exempel möbler eller teknisk utrustning, så kan kyrkans alla tidslager bättre komma till sin rätt.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturmiljölagen 4 kap.*

Källor

Andersson, Thorsten & Andersson, Thorsten (2012). *50 kyrkor i nordöstra Skåne*. Kristianstad: Regionmuseet Kristianstad

Dahlberg, Markus & Sjöström, Ingrid (red.) (2015). *Skåne: landskapets kyrkor*. 1:1 Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Lilja, Helén (1996). *Östan hav och västan berg: en färd genom Bromölla kommuns historia*. Bromölla: Kulturnämnden

Sundnér, Barbro (2014). *Medeltida kyrkor i Skåne: Del B*. Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia. Svensk nationell datatjänst. Version 1.0. <https://doi.org/10.5878/002312>

Tuneld, John (red.) (1960). *Prästrelationerna från Skåne av år 1667 och 1690*. Lund: Gleerups

Wahlberg, Mats (red.) (2003). *Svenskt ortnamnslexikon*. Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI)

Opublicerade

Underhållsplan för Ivetofta kyrka, Ponnert arkitekter AB, 2004

Uppdatering av underhållsplan för Ivetofta kyrka, Erika Martin Arkitektur och Restaurering 2015

Inventering av kyrkklockor i Lunds stift. Theodor Ranebo. Pågående stiftsprojekt.

Internet

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök:

<https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/24e6a5e7-0ec5-4b66-9004-59c250c68d27> (besökt 2020-10-29)

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor: <https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/searchresult.html?archive=GEOIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6214516&xMin=465943&yMax=6216516&xMax=467943> (besökt 2020-10-29)

Sydsvensk arkeologi, blogg om utgrävning av boplats i Bromölla:

<https://www.sydsvenskarkeologi.se/blogg/category/bromoumllla> (besökt 2020-10-29)

Folklivsarkivets fotosamling på kyrkor: http://luf.ht.lu.se/Inter/mandelgr_foto/Sk%C3%A5ne/Fr%c3%a4nninge-I/Ivetofta%201.jpg (besökt 2020-11-04)

<https://www.kvinfo.dk/side/597/bio/212/origin/170/query/Sophie%20Brahe/> (besökt 2020-11-04)

<http://runeberg.org/htskanel/2/0074.html> (besökt 2020-11-04)

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2020-11-06, 2020-11-26

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson

Färdigställd: 2020-12-02

Uppgifter till BBR:

Stomme; murverk – natursten, granit, murverk - sandsten

Fasadmaterial; puts, kalkputs

Fasadkulör; vit

Takform; sadeltak, sadeltak – valmat

Taktäckningsmaterial; takpannor - lertegel

Antal våningar; 1

Byggnadsdel; absid – rundad, absid – öster, kor - öster, långhus, sakristia – norr, sidokapell – söder, torn – väster, korsarm – norr, korsarm - söder

